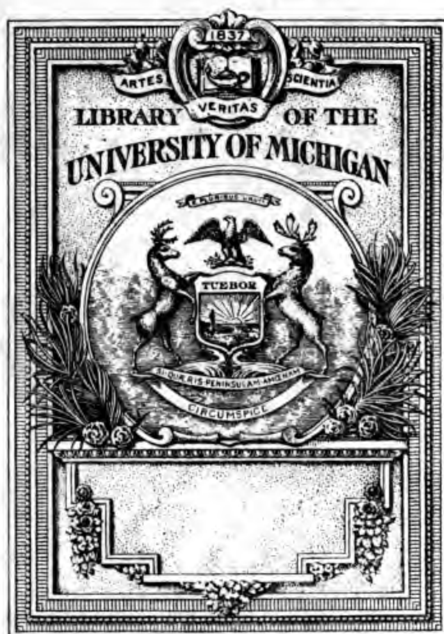
Cohn, De Heraclide milesio grammatico

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

DE HERACLIDE MILESIO GRAMMATICO,

COMMENTATIO PHILOLOGICA

QUAM SCRIPSIT

ET

AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS

CONSENSU ET AUCTORITATE

IN

ALMA LITTERARUM UNIVERSITATE VIADRINA

AD

VENIAM DOCENDI

RITE IMPETRANDAM

DIE XX M. MARTII A. MDCCCLXXXIIII HORA XI

IN

AULA MINORE

PUBLICE DEFENDET

LEOPOLDUS COHN

ZEMPELBURGENSIS

ADVERSARII ERUNT:

GEORGIUS WISSOWA, DR. PHIL. LITTERAS ANTIQUAS IN UNIVERSITATE VRATISLAVIENSI PRIVATIM DOCENS.

IULIUS BRZOSKA, DR. PHIL.

BEROLINI 1884.

BERLINER BUCHDRUCKEREI-ACTIEN-GESELLSCHAFT, SETZERINNEN-SCHULE DES LETTE-VEREINS (CARL JANKE).

MARTINO HERTZ

AUGUSTO REIFFERSCHEID

SACRUM

Praefatio.

Cum primum ad Eustathii auctores indagandos eorumque reliquias eruendas accessi, animum in primis advertit Heraclides grammaticus frequenter ab Eustathio laudatus: quem cum fragmenta perlustrassem dignum esse mox mihi persuasi, cuius memoria paene oblitterata resuscitaretur. susceperat id quidem ante hos triginta annos Fridericus Osann, qui in Quaestionum Homericarum particulis III et IV (Giss. 1853. 1854) de Heraclide scripsit eiusque fragmenta edidit vel potius abscondidit. sed ille coniecturis de persona et scriptis Heraclidae falsissimis prolatis rem non tam illustravit quam confudit, in edendis autem reliquiis summa usus est neglegentia. satis enim habuit fragmenta ex Eustathio (ubi non pauca praeteriit) ceterisque fontibus nuda descripsisse: ad emendanda illa aut explicanda nihil contulit, rationem ne Ahrensii quidem habuit, qui fere omnia fragmenta Heraclidae ad dialectologiam pertinentia in libro quem scripsit de dialectis Graecis maxima ut solebat sollertia adhibuerat. quae cum ita essent, rem ab Osanno susceptam denuo tractare constitui, fragmenta Heraclidae colligere coepi, collecta disposui atque emendare et explicare studui comparandis praecipue cum aliorum grammaticorum tum maxime eius reliquiis, cuius fama apud sequiores et auctoritas obscuravit quaecunque superiores in arte grammatica praestiterant, Herodiani. ipsi fragmentorum collectioni non nulla praemittenda sunt de Heraclidae vita scriptisque et doctrina. quam praefationem paucis me absolvere posse video, quia pars eorum quae hic disserenda erant nunc ipsum mihi praeoccupata est. libello enim

meo paene absoluto in manus pervenit commentatio Guilelmi Frye „de Heraclidae Milesii studiis Homericis“ (Stud. Lips. VI [1883] p. 93 seqq.), quem prima parte de nomine vita scriptis Heraclidae disserentem in plerisque rebus mecum congruere gaudeo. itaque ea quae recte ille et accuratius tractavit brevissime expedire mihi licuit atque ea tantum attigi quae ad fragmenta intellegenda recteque iudicanda necessaria duxi.

In rebus grammaticis Eustathius praeter Herodianum et Georgium Choeroboscum, quorum libros quos habuit et excerpta paene exhausit, centies fere Heraclidem laudat addito passim cognomine Alexandrini. quis ille fuerit quoque tempore vixerit, plerique virorum doctorum se nescire fatebantur.[1]) qui sententias pronuntiare ausi sunt, in varios errores inciderunt. quos a veri cognitione prohibuit primum quod de Heraclide Pontico minore cogitabant deinde quod scriptorem opusculi περὶ ἐτυμολογιῶν ab Orione Thebano adhibiti eundem esse arbitrabantur. neutram opinionem habere quo commendetur unicuique rem accurate consideranti apparebit. nam Heraclidem Ponticum minorem Didymi discipulum scripta grammatica composuisse, qualia Herodianus ceterique technici scripserunt, nusquam traditur. et Diogenes Laertius et Suidas scripta eius poetica tantum commemorant, de grammaticis nihil.[2]) fragmenta autem ex Heraclidae Pontici cuiusdam libello περὶ ἐτυμολογιῶν ab Orione servata si quis cum Heraclidae Alexandrini fragmentis ab Eustathio traditis comparaverit, non eundem esse Orionis et Eustathii auctorem facile concedet. itaque Osann sententiam protulit e veris falsisque mixtam, cum recte quidem Eustathii auctorem Heraclidem Ponticum esse

---

[1]) cf. Fabric. B. G. I 513. Roulez de vita et scriptis Heracl. Pont. p. 111. Deswert de Heraclide Pont. p. 179. Sengebusch Hom. diss. I 82. Meister Dial. I 27.

[2]) Diog. La. V 93 . . . πυρρίχας καὶ φλυαρίας συντεταγμένος. Suid. s. v. Ἡρακλείδης Ποντικός· . . . ἔγραψε μέτρῳ Σαπφικῷ ἤτοι Φαλαικίῳ βιβλία γ' δυσερμήνευτα καὶ πολλὴν τὴν ἀπορίαν ἔχοντα προβαλλομένων ζητημάτων, ἅτινα λέσχας ἐκάλεσεν . . . ἔγραψε δὲ καὶ ποιήματα ἐπικὰ πολλά.

negaret, sed illi temere libellum περὶ ἐτυμολογιῶν tribueret[1]), cuius scriptorem Heraclidem Ponticum fuisse disertis Orionis Etymologi testimoniis constat (cf. Et. Or. 19, 16. 49, 23. 118, 28. 119, 1. 186, 9): quibus nihil est cur fidem denegemus.[2])

In fragmentis ab Eustathio ex Heraclide servatis partim agitur de vocabulorum prosodia partim de formatione et declinatione verborum. fuit igitur Heraclides τεχνικός et eadem argumenta in libris suis tractavit quae Herodianus. iam ab Herodiano (Il. Pros. Θ 178) Ἡρακλείδης ὁ Μιλήσιος laudatur de accentu et significatione vocis ἀβληχρός. ab Apollonio Dyscolo, qui ter laudat Heraclidem semel adiecto libri indice ἐν τῷ περὶ καθολικῆς προσῳδίας, eundem intellegi veri simillimum est. qua re idem fuit etiam is quem Ammonius tribus locis citat, quoniam semel adiungit ἐν πρώτῃ περὶ καθολικῆς προσῳδίας. ex argumentorum similitudine, quae in horum scriptorum locis et in Eustathii excerptis apparet, iure concludendum videtur eundem esse quem Apollonius Herodianus Ammonius laudant eundem quem Eustathius adhibuit. atque cum omnia fragmenta quae Eustathius Heraclidae nomine exhibet ab uno eodemque grammatico profecta esse manifestum sit, sequitur ut idem Heraclides librum scripserit περὶ δυσκλίτων ῥημάτων semel ab Orione Thebano semel ab Eustathio laudatum. itaque Heraclides Milesius fuit, cui fragmenta illa grammatica Eustathius debuit.[3])

---

[1]) Osannum secutus est Nicolai G. L. G. II 340. coniecturam de libello περὶ ἐτυμολογιῶν improbavit M. Schmidt (Diar. Antiq. 1855 p. 266). La Roche (Textkritik p. 80) ne intellexit quidem Osanni sententiam.

[2]) pro scriptore illius opusculi περὶ ἐτυμολογιῶν vulgo Heraclides Ponticus minor habetur. equidem veri similius existimo a Pontico maiore esse conscriptum; nam etymologiae et scriptorem antiquiorem et philosophum (non grammaticum) produnt.

[3]) ex superioribus philologis unus verum vidit Jonsius (de script. hist. phil. p. 173), qui primus intellexit Heraclidem Milesium eundem esse quem περὶ καθολικῆς προσῳδίας scripsisse auctores sunt Apollonius et Ammonius. idem coniecit Heraclidem Alexandrinum Eustathii auctorem esse eum qui ab Ammonio s. v. σταφυλή vocetur Ἡρακλείδης ὁ ἡμέτερος: ac de hoc disserens dubitanter addit: „nisi forte idem est ac Milesius". — recentiores de Heraclidae persona fere omnes erra-

quod ab Eustathio non nunquam Alexandrinus vocatur quem Herodianus Milesium nuncupavit, id sic explicandum videtur, ut Heraclides Mileti natus post Alexandriae vixerit: ut Zenodotus Crateteus ab aliis Mallota ab aliis Alexandrinus dictus est (Wolf Proleg. p. 199).[1])

De tempore quo vixerit Heraclides Milesius in universum recte iudicavit Osann. si quidem ab Herodiano et Apollonio citatur, ultra Hadriani Caesaris tempora illius aetatem removeri non posse consentaneum est. iam ut tempus accuratius definiatur, videndum est quos ipse auctores laudaverit. in fragmentis citantur Dionysius Sidonius (frg. 45) Dionysii Thracis et Ammonii Aristarcheorum fere aequalis, Tyrannio maior (frg. 39) Dionysii Thracis discipulus, denique Aristonicus (frg. 32), quem Augusti Tiberiique aetate vixisse constat. itaque aetas Heraclidae ita circumscribenda videtur, ut inter Aristonici et Apollonii Dyscoli tempora eum floruisse statuamus i. e. exeunte fere saeculo I[2]) et fortasse initio saeculi II p. Chr. n. quae ratiocinatio infra etiam alia ratione confirmabitur, ubi de Ammonio dicendum erit. non urgeo Characis mentionem (frg. 56). nam Eustathium eam Heraclidae debere non ita exploratum videtur, ut inde aliquid concludatur. potest ipse Eustathius laudasse Characem[3]); nam huius scripta homines

bant. Gräfenhan (Gesch. d. class. Philol. III 65) Heraclidae Pontico minori opusculum περὶ ἐτυμολογιῶν et librum περὶ δυσκλίτων ῥημάτων tribuit, librum περὶ καθολικῆς προσῳδίας ne noverat quidem. H. Kleist (de Philox. stud. etym. p. 22) et J. Wackernagel (de pathol. vet. init. p. 17) Heraclidem Ponticum minorem et scriptorem libelli περὶ ἐτυμολογιῶν et libri περὶ δυσκλίτων ῥημάτων et Eustathii auctorem putant. idem existimavit Lentz (Herod. praef. p. CLXVII), sed alium videtur putasse Milesium (ib. p. CLXX).

[1]) idem quod Heraclidae accidisse videtur Oro grammatico, ut ab aliis Milesius ab aliis Alexandrinus diceretur: ita confusio illa explicanda videtur, quam Suidae auctor in Ori et Orionis vitis commisit: cf. Gräfenhan III 75. E. Hiller Ann. philol. 99, 439.

[2]) haud recte Baege de Ptolem. Ascal. p. 6: „fuit Heraclides Milesius initio primi p. Chr. saeculi“.

[3]) cf. Eust. ad Dion. Perieg. 687. 689. ad Hom. p. 1504, 57. 1859, 44.

Byzantini (Ioannes Lydus Suidas Tzetzes Malalas alii) manibus volutabant. atque etiam si apud Heraclidem Characis nomen Eustathius reppererit, ne ea quidem mentione computus ille tollatur. C. Mueller quidem (FHG III 636) Characem Pergamenum floruisse putavit temporibus Hadriani Antonini Pii M. Aurelii Antonini, sed argumenta quibus eam opinionem firmare studuit nulla sunt. ad Antoninorum tempora vix descendere licet, si Suidae verba respiciuntur (s. v. Χάραξ) . . . ἔστι δὲ τῶν κατ' Αὔγουστον πολλῷ νεώτερος· μέμνηται γοῦν ἐν τῷ β' τῶν βιβλίων Αὐγούστου ὡς πάλαι γενομένου Καίσαρος καὶ ἐν τῷ ζ' Νέρωνος καὶ τῶν μετ' αὐτὸν βασιλευσάντων. Heraclidae potius aequalem fuisse hinc colligi posse arbitror itaque fieri potuisse, ut ab Heraclide laudaretur.[1])

Ut ad scripta Heraclidae transeam, duorum tantum librorum memoria ad nos pervenit. alter inscriptus fuit περὶ καθολικῆς προσῳδίας. titulum testantur semel Apollonius (de synt. IV 10 p. 332) semel Ammonius (s. v. νῦν). ab utroque scriptore non modo his sed etiam reliquis locis ubi nomen Heraclidae laudatur eundem librum esse adhibitum, locis inter se comparatis facile intellegitur. indolem ac naturam libri optime demonstrat copiosissimum fragmentum ab Ammonio s. v. σταφυλή servatum (frg. 6). ex eodem libro fluxisse arbitror fragmenta quaedam ab Herodiano, in scholiis Homericis, in Eustathii commentariis tradita, quorum argumenta locis illis Apollonianis et Ammonianis similia sunt. primum librum Catholicae Prosodiae citat Ammonius s. v. νῦν: quot libros opus comprehenderit, quo ordine Heraclides res tractaverit ignoramus. non eundem fuisse ordinem quem Herodianus in sua Prosodia Catholica secutus est, inde colligere licet quod de adverbiis νῦν et νυνί grammaticus primo libro egit, cum Herodiani de adverbiorum accentibus doctrinam libro undevicesimo traditam fuisse constet. — Alterius libri indicem περὶ δυσκλίτων ῥημάτων et ipsum e duobus tantum testimoniis novimus, Orionis Thebani (p. 54, 2) et Eustathii (p. 1815, 5). hoc

---

[1]) frustra Meineke Anal. Alex. p. 139 Characi Pergameno Ἰταλικά abiudicavit et Parthaci cuidam prorsus ignoto tribuit corrupta nisus codicis scriptura apud Herod. π. μον. λέξ. 19, 9 (Lentz II 925, 9), ubi pro nomine Πάρθαξ potius Χάραξ restituendum est. cf. Mueller l. l. III 641. Frye p. 97.

libro Heraclides ea verba tractavit, quorum formatio vel declinatio a vulgari usu recedere et ab analogiae ratione abhorrere videbatur.

Num quae alia scripserit Heraclides, nescimus: et certa testimonia desunt neque in reliquiis quae aetatem tulerunt aliorum quorundam librorum vestigia inveniuntur.[1]) nam Osanni coniecturam de Homeri carminum recensione ab Heraclide curata ab aliis iure improbatam ac satis iam refutatam[2]) argumentis omnino carere monuisse satis est. sed Sengebusch et La Roche et ipsi quidem eam suspicionem improbantes commentarios tamen criticos (διορθωτικά) ad Homerum ab Heraclide scriptos esse putaverunt. ne ea quidem sententia ullo nititur fundamento. versus Homerici et variae lectiones Homeri versuum in multis Heraclidae fragmentis afferuntur: sed eorum nullum ita comparatum est, ut crisin Homeri carminum peculiari opere ab Heraclide tractatam esse inde colligere liceat nedum opus sit. morem grammaticorum illius aetatis secutus in studiis suis grammaticis Heraclides ubique „poetae" habuit rationem et in libris passim versus Homericos vel vocabula Homeri propria commemoravit et explicuit. in libro περὶ δυσκλίτων ῥημάτων quam saepe occasionem habuerit verborum formas anomalas ab Homero usurpatas tractandi et explicandi, quis est quin intellegat? atque Eustathius ρ 196 quosdam ἀρισφαλὲς ἔμμεναι οὖδας scripsisse (cf. frg. 24) in Heraclidae libro περὶ δυσκλίτων ῥημάτων se invenisse diserte narrat.

Haud meliora sunt argumenta quibus nuper J. Wackernagel (de pathol. veter. init. p. 17) novas de Heraclidae libris quibusdam περὶ τοῦ ἦν et περὶ πλεονασμῶν coniecturas comprobare studuit. ac priorem quidem his verbis defendit: „primum quidem (ap. Eust. p. 1432) ἦν ex οὖν factum esse docetur eadem ratione qua ἐφίλην Aeolicum ex ἐφίλουν; tum vero (p. 1759) idem ex ἦον verbi ἔω imperfecto derivatur: quod conciliari nequit. cum autem etymo-

[1]) non minus quam libellum περὶ ἐτυμολογιῶν ab Heraclide Milesio alienum esse arbitror opusculum quoddam περὶ τοῦ χρὴ καὶ δεῖ ab Et. Mg. 284, 53 Heraclidae nomine laudatum. quod philosophi argumenti fuisse (fortasse ad philosophiam moralem pertinuisse) et Heraclidae Pontico philosopho tribuendum esse mihi videtur.

[2]) cf. M. Schmidt Diar. Antiqu. 1855 p. 266. Sengebusch I 83. La Roche Textkr. p. 80. Frye p. 121 seqq.

logia prior plane cum ea ratione consentiat, quam in libro περὶ δυσκλίτων ῥημάτων Heraclidem secutum videmus, ergo altera inde petita esse nequeat, suspicor hoc quidem fragmentum ad nescio quem περὶ τοῦ ἦν libellum pertinere Herodianeo pariter inscripto similem." at si fragmenta diligentius examinasset, eius modi discrepantias apud Heraclidem nihil habere mirifici cognovisset: solet enim Heraclides unius formae proferre non nunquam duas vel plures explicationes, quas referre ad diversos libros non licet (cf. frg. 46. 47). ut ἦν ab οὖν sic ἤμην ab οὔμην derivatur (Eust. p. 1432, 32), alibi vero (Eust. p. 1641, 44. 1770, 35) ab ἐμαί ἔμην: neque tamen de ἤμην forma peculiarem libellum scripsit Heraclides. Wackernagel e libro περὶ δυσκλίτων ῥημάτων priorem tantum formae ἦν etymologiam ideo repetiit, quod in eo verba in μι sola tractata fuisse putavit. quae opinio, ut alia omittam, vel eo refellitur, quod Orio Thebanus etymologiam vocis εὐράξ e libro περὶ δυσκλίτων ῥημάτων sumpsit, unde sequitur omnia quae Eustathius de origine verbi ἔρρω quattuor locis tradit (frg. 19) ad eum librum esse referenda. — περὶ πλεονασμῶν Heraclidem scripsisse coniecit ille propter haec verba (ap. Eust. p. 722): Ἀργεῖοι καὶ Κρῆτες πολλάκις ἐξαιροῦντες τὸ ῑ ἐντάττουσι τὸ ν̄ τὴν εἰς πρόθεσιν ἐνς λέγοντες καὶ τὸ τιθείς τιθένς (non μετατιθέασι τὸ ῑ εἰς ν̄): „quae quidem (inquit) quamvis recte observata tamen a consuetudine veterum tam aliena sunt, ut nisi certam quandam ob causam, h. e. quia scriptor sibi proposuit per πλεονασμόν omnia explicanda, ita scribi non potuerint." equidem omnino me non intellegere fateor, quod sit discrimen inter ἐξαιροῦντες ἐντάττουσι et μετατιθέασι. de pleonasmo hoc loco sermo non est, quod vel ex subsequentibus apparet: Σικελοὶ μέντοι ἔμπαλιν τὸ ῑ ἀντὶ τοῦ ν̄ τάττουσι, τὸ ἔνδον ἔνδοι λέγοντες κτλ. et Epim. Cram. I 137, 29 Et. Mg. 302, 2 . . . ἡ μὲν τῶν Ἀργείων διάλεκτος μεταβάλλει τὸ ῑ εἰς ν̄. ridiculum vero et refutatione vix dignum est illud, omnia per pleonasmum explicanda sibi proposuisse Heraclidem. quem ut πλεονασμόν sic ἀποβολήν τροπήν συγκοπήν et cetera παθῶν genera adhibuisse ad vocabula derivanda satis luculenterque ex reliquiis apparet.

Ac de vita scriptisque Heraclidae haec quidem hactenus. plura mihi dicenda sunt de fontibus eius doctrinae et de singulis auctoribus qui fragmenta servarunt. et primus quidem nominan-

dus est Apollonius Dyscolus, cui nos tria fragmenta debere diximus. haud spernendum auctorem Heraclidem a principe illo grammaticorum esse iudicatum, tenor verborum vel in assentiendo vel in refellendo satis declarat. praeter tres illos locos in Apollonii libris qui aetatem tulerunt pauci cum Heraclidae praeceptis congruunt (cf. frg. 26. 43), quod in eis, credo, Apollonius non tam saepe (quam e. g. in deperditis libris περὶ προσῳδιῶν et περὶ ῥήματος) occasionem habuit Heraclidae sententias afferendi vel refellendi. — Sequitur clarissimi et doctissimi viri filius celeberrimus Herodianus, quem etsi ter vel quater tantum in reliquiis nominatim Heraclidae mentionem facit ut ceterorum memorabilium grammaticorum qui antecesserant sic Heraclidae scripta diligenter respexisse vel inde concludere licet, quod huius exemplum imitatus opus suum doctissimum et apud posteros celebratissimum περὶ καθολικῆς προσῳδίας nuncupavit, et permulti eius reliquiarum loci demonstrant in fragmentis ubique a nobis adnotati: quorum quidem pars in refutandis Heraclidae opinionibus versatur, sed multus eorum numerus quibus tacite praecepta illius probavit et in usum suum convertit (cf. E. Hiller Ann. phil. 103, 507). nam Herodianus superiores grammaticos non laudare solet nisi cum aut eorum sententias refellit aut adversus aliorum dubitationes defendit.[1])

Iam ad Ammonium venio, qui tria fragmenta Heraclidae servavit. de cuius aetate persona libro quoniam adhuc falsae opiniones feruntur et duo de fragmentis illis apud Eustathium redeunt, de vera Ammoniani libri origine et de ratione quae intercedat Ammonium inter et Eustathium quid sentiam hoc loco mihi exponendum videtur. libelli περὶ ὁμοίων καὶ διαφόρων λέξεων auctor vulgo habetur Ammonius, quam sententiam in primis defendit Valckenaer (Ammon. praef. p. XXI seqq.). sed ante Valckenaerium docti quidam Ammonium antiquum grammaticum fuisse ipsumque librum de differentiis verborum composuisse iure negave-

[1]) praeter frg. 7. 8 ex Herodiano fluxisse putaverim frg. 9 (schol. I 378). nec minus schol. α 320 (frg. 10) ad Herodiani Odyssiacam Prosodiam referendum videtur; nam scholiastam ut Aristarchi sententiam sic ea quae contra Heraclides protulerit ex Herodiano sumpsisse veri est simillimum.

rant. nam cum Eustathius cum multis Ammonii glossis ad verbum conspiret et quinque locis (p. 831, 11. 855, 3. 906, 59 = 1871, 43. 1698, 27. 1727, 9) ex Erennii Philonis libro περὶ διαφόρως σημαινομένων eadem proferat quae Ammonius (s. v. ἄστρον. αἶνος. ἀρρωδεῖν. ἀσφόδελος. νῆες) exhibet, Paulus Leopardus aliique Ammoniani libri verum auctorem non Ammonium sed Herennium Philonem Byblium fuisse iudicaverunt. contra Valckenaer de Eustathii cum Ammonio ratione sic statuit: „Eustathium legisse eundem quem habemus Ammonii libellum et simile etiam opusculum sub nomine Herennii Philonis non veteris istius grammatici Byblii sed Ammonio longe recentioris qui multa Ammonio sublegerit et clarum nomen suae opellae praefigere voluerit“ (p. XXIV). at primum quidem quis Ammonius ille fuerit prorsus incertum est. Valckenaer duobus argumentis nisus, primum quod grammaticus saeculo primo inferior nullus laudetur deinde quod Heraclides grammaticus titulo τοῦ ἡμετέρου ornatus sit (s. v. σταφυλή), Ammonium suum saeculo p. Chr. n. primo seu sub initium secundi floruisse putat. sed scriptorem libri quem habemus primo vel ineunte secundo saeculo fuisse ut credamus fieri non potest. continet enim libellus περὶ ὁμοίων καὶ διαφόρων λέξεων permulta doctrinae inferioris aetatis specimina, quae ab antiquo et docto grammatico profecta esse nequeunt.[1]) conferas v. g. glossas ἀδεής. Ἀθῆναι. ἄναρχον. ἀπέθανε et vere antiquas ἀγχιστεῖς. αἰδώς. αἶνος. ἅμα: has et illas ab eodem grammatico compositas esse vix credes. huc accedunt non nulla quae hominem Christianum produnt et Byzantinum: s. v. ἐπίτιμος respicit Evang. Luc. VII 3; s. v. πειραστής Nilum quendam scriptorem Byzantinum laudat. itaque optimis sane argumentis usus est vir clarissimus ad veri auctoris libri aetatem definiendam, non Ammonii.[2]) veteris illius grammatici

---

[1]) „nae multum falluntur qui librum περὶ διαφόρων λέξεων ab antiquo et docto grammatico conscriptum esse opinantur. tam multa continet et levissima et falsissima, ut sequioris aetatis farraginem esse undecunque collectam facile demonstrari possit“: sunt verba Cobeti (N. L. p. 169).

[2]) alii scriptorem libelli eum Ammonium esse opinati sunt, quem cum Helladio aliisque a. 389 p. Chr. n. Alexandria pulsum Constan-

librum de differentiis verborum Ammonius ad manus habuit et excerpsit passimque suis auxit additamentis. quod autem Valckenaer putavit Eustathium et Ammonii librum et simile opusculum Herennii Philonis nomen ementitum adhibuisse omni caret probabilitate: nihil est cur non omnia quae de verborum differentiis Eustathius exhibet adnotamenta ab uno eodemque scriptore ei suppeditata esse credamus, quem Herennium Philonem fuisse quinquies ab ipso laudatum negari vix potest. nec liber ab Eustathio adhibitus pseudepigraphus fuit, sed genuinus veteris illius grammatici Byblii. habemus opusculum περὶ διαφορᾶς σημασίας sub nomine Eranii[1]) Philonis, quod una cum Ammonio ex apographo Vossiano codicis Parisini (n. 1270 ni fallor) edidit Valckenaer. de hoc vir praeclarissimus sic iudicavit: „libelli scriptor infimi aevi fuisse videtur grammaticus, qui dum vetustissimi Herennii Philonis personam suscipit passim et in ipso limine fraudem prodit, ubi pro Ἑρεννίου nomine mendosam librorum lectionem secutus posuit Ἐρανίου“. itaque ex Valckenaerii sententia duo extiterunt falsarii, qui Herennii Philonis personam induti libellos de differentiis verborum conscripserunt, unus (περὶ τῶν διαφόρως σημαινομένων) Eustathii auctor alter scriptor opusculi περὶ διαφορᾶς σημασίας. nonne hoc ridiculum? non enim unum esse hunc et illum quem Eustathius adhibuerit Valckenaer dicit nec dicere potuit, quia longe plurimis locis Eustathius non cum Eranio Philone sed cum Ammonio congruit. sed vereor ne longus sim, si plura proferam ad Valckenaerii opinionem refutandam, ad meam sententiam comprobandam non nulla adiungere satius esse puto. opusculum περὶ διαφορᾶς σημασίας non a falsario quodam ex Ammonio vel aliis fontibus compilatum est, sed excerpta continet e genuino Herennii Philonis libro, quem etiam tum integrum usurpare licuit Eustathio quemque totum fere expilavit Ammonius. nullam notam apud Eranium Philonem invenies, quam vetus grammaticus non scripsisse putandus sit. non nunquam magis cum Eustathio congruit quam cum Ammonio: cf. Eran. Phil. s. v. αἶνος et Eust. p. 855, 2;

---

tinopolim profugisse tradit Socrates hist. eccl. V 16. ii non habent quomodo illud Ἡρακλείδης ὁ ἡμέτερος explicent.

[1]) nomen Ἐρανίου nihil esse nisi librarii errorem pro Ἑρεννίου vix est quod moneam.

Eran. Phil. s. v. ἀλίπαστον et Eust. p. 1827, 60; Eran. Phil. s. v. ἐνταυθοῖ et Eust. p. 1839, 60; Eran. Phil. s. v. λαβεῖν et Eust. p. 1399, 11. non paucas glossas epitomator servavit, quas Ammonius praetermisit: ἆθλον. ἀστρολογία. ἀνήρ. ἀπαράσκευος. ἀπολείπει. ἀμφί. βοῦς. γαμήλια. ἕρχος. εἰκότα. ἡσυχάζειν. μηρία. μνᾶται. πάγετος. φλαῦρον. quod autem certissime demonstrat non ab Ammonio pendere Eranium Philonem, glossarum ordo huius libelli ab Ammoniano discrepat: cum Ammonius librum suum secundum litteras ita concinnaverit, ut binarum priorum curam haberet, epitomator in adornandis glossis unius tantum litterae rationem habuit. quod de antiquissima forma Ammoniani libri Valckenaer (praef. p. XII) coniectavit, id mihi ad Herennii Philonis librum transferendum videtur: Herennius Philo librum suum ἄτακτον conscripsit, epitomatores et compilatores in alphabeticum ordinem redegerunt, sed ut alius aliam rationem sequeretur.[1]) — Herennium Philonem Byblium re vera de differentiis verborum scripsisse, nihil obstat quominus confidenter statuamus. cum exeunte saeculo primo et initio secundi Philo Byblius floreret, quid mirum quod nemo saeculo primo recentior apud Ammonium laudatur? quid? illud Ἡρακλείδης ὁ ἡμέτερος nonne optime explicatur, si Philonem existimamus Heraclidem aequalem suum novisse cum eoque familiariter vixisse? nec certa testimonia desunt quibus differentiis synonymorum et homonymorum explicandis operam dedisse Byblium demonstratur.

---

[1]) praeter Eustathium et Eranium Philonem Valckenaer (praef. p. XVI) Ammonii compilatores dixit Thomam Magistrum Pseudo-Ptolemaeum Ascalonitam Cyrillum Etymologum Gudianum. hoc certum est a Ptolemaeo illo personato (Fabric. B. G. VI 157 seqq.) Ammonii librum non esse adhibitum; nam apud eum singula vocabula sine ullo ordine subsequuntur, quod quomodo fieri potuerit, si Ammonium secundum litteras dispositum expilaverit, non video. nec illi lectiones quaedam et glossae ab Ammonio omissae non communes sunt cum Eranio Philone. ceteri quoque (Thomas Magister Cyrillus Etymologus) num ab Ammonio pendeant valde dubito: sed de his accuratiore disquisitione opus est. ad compilatores quos nominavi accedit Symeon quidam, cuius libellus secundum omnes litteras digestus exstat in cod. Vat. gr. 1362 (τοῦ χυροῦ συμεὼν συναγωγὴ πρὸς διαφόρους σημαινομένων σημασίας).

apud Steph. Byz. s. v. Κύρτος et schol. Oribas. in Mai class. auct. IV 11 differentiam legimus nominum Κύρτος et Κυρτός a Philone datam. adnotamenta Et. Mg. 227, 51 (γέρανος) et Et. Gud. 123, 38 (γέρρα), ubi Ἑρρέννιος Φίλων ἐν τῷ περὶ χρηστομαθίας citatur, ad Philonis de differentiis doctrinam spectare recte animadvertit Lehrs Arist.² 317. denique libri Ammoniani verum scriptorem Philonem esse mihi certissime probari videtur hac Ammonii nota: Ἰδουμαῖοι καὶ Ἰουδαῖοι διαφέρουσιν, ὥς φησι Πτολεμαῖος ἐν πρώτῳ περὶ Ἡρώδου τοῦ βασιλέως (cf. C. Mueller FHG III 348 adn.). Ἰουδαῖοι μὲν γάρ εἰσιν οἱ ἐξ ἀρχῆς φυσικοί· Ἰδουμαῖοι δὲ τὸ μὲν ἀρχῆθεν οὐκ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ Φοίνικες καὶ Σύροι κρατηθέντες δὲ ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀναγκασθέντες περιτέμνεσθαι καὶ συντελεῖν εἰς τὸ ἔθος καὶ τὰ αὐτὰ νόμιμα ἡγεῖσθαι ἐκλήθησαν Ἰδουμαῖοι. quid haec ad grammaticos Graecos? Philonem Byblium, genere Phoenicem, qui Φοινικικὴν ἱστορίαν et περὶ Ἰουδαίων scripserit, talia et in hoc libro curasse nihil mirum.

Sed ut eo redeamus unde digressi sumus, ex antiquis grammaticis solos Apollonium Herodianum Philonem Heraclidae libros adhibuisse vidimus. plura Byzantini compilatores ex illis servarunt. ac veterum illorum testimonia omnia ad Prosodiam Catholicam iure rettulisse nobis videmur. ab hominibus Byzantinis magis liber περὶ δυσκλίτων ῥημάτων expilatus est. Osann quidem plurima fragmenta ab Eustathio tradita Prosodiae Catholicae vindicanda esse censuit, librum περὶ δυσκλίτων ῥημάτων parvi momenti putavit. qua de re Frye cum Osanno consentit.¹) mihi vero non dubium videtur quin longe maximam fragmentorum partem Eustathius e libro περὶ δυσκλίτων ῥημάτων hauserit. anno 1496 Aldus Manutius in libro miscellaneo „Cornu copiae sive Horti Adonidis“ inscripto fol. 204ᵇ — 205ᵇ parvum excerptum edidit sub titulo παραγωγαὶ δυσκλίτων ῥημάτων. idem excerptum e codice quodam Darmstadino vulgavit Sturz post Etym. Gud. p. 661, 34—662, 8 ac tertium e

¹) p. 104: „scriptorum, quae Heraclides Milesius reliquit, gravissimum atque copiosissimum putaverim Prosodiam Catholicam, e qua longe plurima fragmenta ab Eustathio servata suo iure desumpta esse contendit Osannus.“

codicibus Vindobonensibus tamquam Herodianeum[1]) La Roche in programmate gymn. acad. Vind. a. 1863[2]); exstat denique in codice Parisino 2600 (cf. Cram. A. P. II 116). excerptum a magistro Byzantino quodam conscriptum continet quaestiones et responsa de formatione verborum quorundam difficilium velut πόθεν τὸ σπένδω; ἐκ τοῦ σπείδω κτλ. omnia quae ibi leguntur ex Heraclidae libro περὶ δυσκλίτων ῥημάτων fluxerunt[3]): nam singula redeunt apud Eustathium in fragmentis Heraclideis. atque cum excerptum illud indicem libri Heraclidei ex quo compilatum est prae se ferat, omnia fragmenta Eustathiana quibus verba tractantur in illo commemorata quin ex libro περὶ δυσκλίτων ῥημάτων descripta sint mea quidem sententia dubitari nequit. qua ratione quattuordecim fragmenta ad hunc librum referenda sunt (frg. 16—20. 22—25. 27. 28. 30—32). atque eodem alia quaedam fragmenta pertinere propter argumentorum similitudinem facile intellegitur. nec minus libro de verbis anomalis (nam sic breviter titulum περὶ δυσκλίτων ῥημάτων interpretari licet) adnotamenta ea quae Eustathius de multis verborum in $\overline{\mu\iota}$ formis explicandis vel derivandis ex Heraclide servavit tribuenda esse persuasum habeo. in quibus fragmentis omnibus rarissime aliquid de prosodia vocum adnotatur, summa disputationis versatur in singulis verborum formis derivandis, in formationis et declinationis verborum legibus constituendis ac vitiis quibusdam castigandis. iam vides quo iure Eustathium plurima fragmenta e Prosodia Catholica descripsisse Osann et Frye contenderint. immo vero multo rarius illam in usum vocavit Eustathius quam librum περὶ δυσκλίτων ῥημάτων. atque id propterea factum esse crediderim, quod librum περὶ καθολικῆς προσῳδίας non iam integrum habuerit, sed exigua tantum excerpta. etenim Herodiani liber amplissimus περὶ καθολικῆς προσῳδίας brevi tantam nactus erat auctoritatem, ut ceterorum grammaticorum opera eiusdem generis plane detruderet

[1]) etiam Lentz excerpta illa ex Herodiani libro περὶ παθῶν hausta putavit (Ann. phil. 91, 186).

[2]) hoc programma mihi inspicere non licuit.

[3]) adnotamentum de γιγνώσκω (Hort. Adon. f. 205b = Et. Gud. 661, 48) non genuinam prodit Heraclidae doctrinam: compilator eam cum Herodiani vel Choerobosci derivatione conflavit, quae Byzantinis notior fuit (cf. frg. 28).

atque oblivione obrueret. opus vero περὶ δυσκλίτων ῥημάτων Eustathii temporibus vel integrum exstabat vel excerpta circumferebantur copiosissima. quae sententia eo confirmatur, quod in ceteris aevi Byzantini fontibus grammaticis vestigia libri περὶ δυσκλίτων ῥημάτων sat multa inveniuntur, Prosodiae Catholicae grammatici Milesii fere nulla. exstant vel latent potius Heraclideae doctrinae frustula in Etymologicis Orioneo Magno Gudiano et in Epimerismis Homericis.

Orionem Thebanum[1]) semel Heraclidae eiusque libri περὶ δυσκλίτων ῥημάτων mentionem fecisse supra diximus. idem praeter vocis εὐράξ etymologiam alia non nulla auctoris nomine omisso ex Heraclidae scriptis delibavit (cf. Frye p. 110), quae suis locis adnotavimus. ut cetera in Orionis libro male detruncato sic Heraclidea partim corrupta leguntur, quae tamen Eustathii et ceterorum fontium auxilio facile emendantur, si quidem in cetera Etymologica transierunt.

In Epimerismis Homericis e cod. Oxon. Bibl. Nov. Coll. 298 a Cramero Anecd. Oxon. I editis, etsi nusquam[2]) Heraclidae nomen laudatur, tamen multa insunt quae ex Heraclidae scriptis fluxerunt. nec verum esse arbitror quod Lentz (Herod. praef. p. CCVII) contendit Choeroboscum Herodianum Apollonium solos in Epimerismis esse adhibitos, quae ex aliis antiquioribus grammaticis proferantur non ex ipsis fontibus esse derivata sed ex libris in quibus a posterioribus maxime ab Herodiano citati fuissent. certe cum Heraclidae fragmentis ab Eustathio traditis multa in Epimerismis adnotamenta tam accurate congruunt, ut ex ipsis Heraclidae libris vel excerptis Heraclideis deprompta esse mea quidem sententia negari nequeat. omnino magna cautio in hoc fonte adhibenda est, ne uni alterive auctori tribuantur quae ab eo sint aliena. nam compilator ille diversis fontibus usus passim res et sententias diversissimas undecunque haustas conflavit ac sine auctorum fontiumque indicio

---

[1]) Orionem propter artam cum ceteris Etymologis necessitudinem in hac fontium descriptione grammaticis Byzantinis adnumerare malo, etsi hoc contra temporum rationem fieri haud ignoro.

[2]) Epim. Cram. I 95, 8 βληχρόν, ubi Ἡρακλείδης ὁ Μιλήσιος citatur, ex Herodiani Prosodia Iliaca (Θ 178) fluxit: cf. frg. 7.

vel distinctione ita conglutinavit, ut quid huic quid illi debeat scriptori perspicere ac diiudicare non nunquam sit difficillimum. ac Lentz quidem etsi magna diligentia et sagacitate in Herodiani doctrina eruenda usus est, passim tamen non satis caute agens ex Epimerismis locos quosdam in Herodiani reliquias recepit, qui Heraclidae potius vindicandi sunt. ut ea quae Ep. Cr. I 137, 28 (Et. Mg. 302, 1) et 353, 24 leguntur, quae Lentz Herodiani esse putavit (II 501, 24. 377, 7), ex Heraclide fluxerunt (cf. frg. 16. 17); ex Ep. Cr. I 366, 20 et Et. Mg. 667, 29 Lentz fragmentum Herodianeum composuit omnino falsum (II 265, 2): Epimerismi Heraclidae sententiam exhibent, extrema tantum verba καὶ (l. ἢ) ἀπὸ τοῦ πεφυκηκότες κτλ. ad Herodiani doctrinam spectant, quam tradit Et. Mg. l. l. (cf. frg. 30). sed ubique accurate distinguere Heraclidea et Herodianea periculosae plenum opus aleae esse fateor, si quidem Herodianus in multis rebus tacite Heraclidem secutus saepe eadem docuit. itaque est ubi Heraclideam doctrinam agnoscere neque vero ipsum Heraclidem auctorem fuisse affirmare liceat. — ut pauca de ratione addam qua compilator excerpta quae habuit ex Heraclide tractaverit, consueto more Byzantinorum grammatici doctrinam saepe corrupit vel falsis et ineptis additamentis inquinavit. ut exemplum afferam, quae Heraclides de litterarum ῑ et ῡ in Argivorum Cretensium Siculorum dialectis commutatione docuit (frg. 16), satis accurate refert scriptor Ep. Cr. I 137, 28. sed idem altero loco (Ep. Cr. I 31, 32) falso eam doctrinam adhibuit ad vocabula ἀργεννός et ἐρεβεννός derivanda et rem totam confudit. — ex eisdem quibus Epimerismi cod. Oxon. fontibus fere compilati sunt Epimerismi codicis Coisl. 387 a Cramero Anecd. Paris. III 294—370 editi, qui non ut illi alphabetico ordine sed secundum versuum Homericorum Il. A seriem compositi sunt. alius generis et inferioris sunt Epimerismi codicis Barocc. 50 (ap. Cram. An. Ox. II 331—426), ubi perpauca exstant Heraclidea.[1])

Cum Epimerismis artissime coniuncta sunt Etymologica. Heraclidea quae exstant in Etymologico Magno (et Gudiano) vel

[1]) hoc loco monendum videtur omnia Heraclidea quae in scholiis Homericis ap. Cram. An. Par. III leguntur ex Eustathio esse descripta: nam scriptores schol. codicum Paris. 2681. 2767. 3058 (An. Par. III 29—96. 179—246. 371—389) Eustathii commentarios compilaverunt.

ex Orione vel ex Epimerismis fluxerunt. plurima Etymologico communia sunt cum Epimerismis. nam Etymologus eisdem Epimerismis Homericis usus est quibus scriptores illi codicum Oxoniensis et Coisliniani: cf. Lehrs Anal. gramm. p. 411. itaque omnia fere Heraclidea in Epimerismis tradita reperiuntur etiam in Etymologicis, pauca quae servavit Etymologus non exstant in Epimerismis. in plerisque Etymologica et Epimerismi ad verbum congruunt inter se, saepe alter fons alterum supplet vel emendat, modo hic modo ille corruptam scripturam praebet, modo hic modo ille quaedam omittit.

Ex fontibus quibus Heraclidae doctrina servatur recentissimus fortasse sed tamen optimus est Eustathius, cui longe maximam fragmentorum partem et cui soli paulo meliorem Heraclidae notitiam debemus quam aliorum veterum grammaticorum. habuit Eustathius, ut iam supra indicavimus, minora excerpta ex Heraclidae Prosodia Catholica et integrum librum περὶ καθολικῆς προσῳδίας vel excerpta copiosissima. quattuor loci in Eustathii commentariis Heraclidae nomine insigniti ex aliis fontibus fluxerunt. quae Eust. p. 341, 30 (frg. 6) de accentu vocis σταφυλή et p. 1840, 1 (frg. 4) de differentia vocum νῦν et νυνί tradit, ex Herennio Philone descripsit coll. Ammon. s. v. σταφυλή et νῦν. Eust. p. 705, 60 (frg. 7) Heraclidae Milesii de accentu et significatione vocis ἀβληχρά sententiam ex Apionis et Herodori scholiis Homericis laudat: ἐν δὲ τοῖς Ἡροδώρου καὶ Ἀπίωνος φέρεται ὅτι Ἡρακλείδης ὁ Μιλήσιος βαρύνει τὴν λέξιν κτλ. sed ne horum quidem fons fuit Heraclidae opus περὶ καθολικῆς προσῳδίας, sed Herodiani Prosodia Iliaca. denique ea quae Eust. p. 365, 25 de Heraclidae scriptura nominis Μῄονες (B 866) refert (frg. 11), non ex suis excerptis Heraclideis sumpsit, si quidem illud φασίν adicit (Ἡρακλείδης δέ, φασίν, ἄνευ τοῦ ῑ γράφει), quo significare solet se scriptoris alicuius mentionem non de suo iniecisse, sed auctori cuidam debere. Lentz (Herod. II 550, 18) ab Eustathio illa ex Choerobosco paulo post laudato descripta esse putavit, Choeroboscum rursus hausisse ex Herodiani Orthographia. sed probabilius videtur Eustathium ea quoque in scholiis suis Homericis legisse, quorum fons Herodiani Prosodia Iliaca fuerit. nam uberiora olim hoc loco (B 866) scholia fuisse quam nunc sunt scholia Veneti A notationes criticae ostendunt

de variis lectionibus editionis Massalioticae et Euripidis recensionis ab Eustathio paulo post (p. 366, 12) servatae quae in scholiis Venetis desiderantur. eis quae ex scholiis suis descripsit Eustathius tum de suo adiunxit simile quoddam Choerobosci adnotamentum de Boeotiorum mutatione diphthongi $\overline{\alpha\iota}$ in $\overline{\eta}$. cetera omnia quae servavit fragmenta Eustathius ex ipsis Heraclidae scriptis repetiit. atque hoc nobis gratissimum fecit, quod tam multa et pretiosa fragmenta doctrinae veteris illius grammatici memoriae prodidit eisque contra morem suum plerumque auctoris nomen addidit. sed de his fragmentis idem dicendum est quod in omnes veteris eruditionis reliquias in Eustathii commentariis servatas valet, Eustathium verba grammaticorum non diligenter transscribere sed mutare et obtruncare vel suis nugis augere et maculare. qua re ubicunque ex eo veteris cuiusdam doctrinam restituere propositum est, accurate circumspiciendum ac diligenter quaerendum est quid vetus ille vere docuerit, quid Eustathius vel addiderit vel male intellexerit et corruperit.

Plurima fragmenta Eustathius Heraclidae nomine insignivit. non nulla bis (vel ter) profert, altero loco auctoris nomen addens altero formulis illis φασίν vel κατὰ τοὺς παλαιούς usus. uno loco p. 655, 10 παλαιός τις τεχνικός ab Eustathio laudatur, ubi Heraclides intellegendus est (frg. 55). plerumque suis verbis Eustathius Heraclidae sententias reddidit, ipsa grammatici verba raro descripsit integra. locos quosdam ubi hoc factum est ut exempla dictionis Heraclidae hic affero: Eust. p. 1410, 56 ἔτι δὲ λέγει σφοδρῶς καὶ ὅτι „ἔγωγε ἄνοιαν καταδικάζω τῶν οἰομένων ἐπέκτασιν τῆς ὤν εἶναι τὴν ἑών μετοχήν, οὐδεμία γὰρ [φησίν] εἰς $\overline{\omega\nu}$ λήγουσα μετοχὴ ἐπεκτείνεται διὰ τοῦ $\overline{\varepsilon}$“ et paulo post: μέμφεται δὲ καὶ τὸν Σιδώνιον Διονύσιον . . . „ἀγνοεῖ δὲ [φησίν] ἐκεῖνος τὸ ἔργων ἐέργων καὶ τὸ ἔλπων ἐέλπων καὶ τὸ „ἀλλά σύ πέρ μοι ἔειπε“ ἀντὶ τοῦ εἰπέ“ (frg. 45). Eust. p. 1756, 18 καταδέχεται καὶ τοὺς λέγοντας τὰ τοιαῦτα συγκεκόφθαι οἷον τὸ διακρινθεῖτε ἐκ τοῦ διακρινθείητε καὶ τὸ εἶτε ἐκ τοῦ εἴητε εἰπὼν ὡς „οὐ διαφερόμεθα αὐτοῖς· οὐ γὰρ ἄτοπον αὐτὰ κατὰ συγκοπὴν ἐξενηνέχθαι“ (frg. 47). Eust. p. 1407, 60 φησὶ γὰρ οὕτως· „μέγιστον τεκμήριον ἐν ἀμφισβητήσει τόνων θεματικῶν τὸ τηνικαῦτα περισπᾶσθαι τὰ ῥήματα, ὅτε τὸ ἀπαρέμφατον διὰ προπαραλήγοντος τοῦ $\overline{\eta}$ λέγεται· τὸ γὰρ κυῶ περισπᾶται, ὅτι κυήμεναι τὸ

ἀπαρέμφατον· εἰ δὲ ἦν κύω βαρυτόνως, κυέμεναι ἂν ἦν κατὰ τὸ εὑρέμεναι κτλ." (frg. 48). Eust. p. 655, 10 λέγει τις παλαιὸς τεχνικὸς ὅτι „δοκεῖ μοι μέμφεσθαι τῇ συνηθείᾳ ἔσται λεγούσῃ· οὐδέποτε γὰρ τὸ τρίτον τῶν τοιούτων μελλόντων χρεωκοπεῖται παραληγομένῳ φωνήεντι, ἵνα τις εἴπῃ τὸ καλέσεται καλέσται ἢ τὸ τελέσεται τελέσται" (frg. 55). saepissime Eustathius sua interpretamenta (ἤγουν . . .) inculcavit et additamenta quibus interdum Heraclidae praecepta obscuravit vel corrupit. p. 1398, 30 (frg. 17) tradit de σσ pro ττ in dialecto Aeolica quae Heraclides docuit, tum pergit: ἴσως δὲ καὶ τὸ λίσσω ἐκ τοῦ λίπτω ἤγουν ἐπιθυμῶ γέγονεν· ἐπιθυμεῖ γάρ πως καὶ ὁ λισσόμενος περί τινος, quae de suo addidisse coarguitur vocabulo ἴσως, nam Heraclides dicere solet μήποτε. p. 1576, 55 refert de formarum φίλησι νόησι λέγησι apud Rheginos usu (frg. 41): verba autem καλεῖται δὲ καὶ τὸ σχῆμα Ἰβύκειον ὑπὸ τῶν γραμματικῶν διὰ τὸν μελοποιὸν δηλαδὴ Ἴβυκον φιληδήσαντα τοιαύτῃ γλώσσῃ de suo adiecit inepte, nam Heraclidae opinioni plane repugnant. p. 1434, 20 (frg. 13) legimus: ὅτι καθ' Ἡρακλείδην ἄμεινον λέγειν ἀνύω ἤπερ ἄνω, ἵνα μὴ παραλόγως μηκύνηται τὸ ᾱ. cave credas Heraclidem sic locutum esse ἄμεινον λέγειν: Heraclides canonem constituerat οὐδέποτε μηκύνεται τὸ ᾱ προηγουμένου τοῦ ν̄ ἐπὶ τῶν εἰς νω (cf. Herod. περὶ διχρόνων II 10, 5) et contra hunc canonem pugnare verbum ἄνω dixerat, quod longam habeat paenultimam. hinc Eustathius concludere posse sibi visus est melius dici ἀνύω quam ἄνω. non nunquam Eustathius celerius legendo Heraclidae verba male intellexit eiusque sententias non recte rettulit. p. 1557, 34 (frg. 44) haec scribit: οὕτω Δωριεῖς ἐν τῷ λεξεῖται ποιησεῖται ἐσσεῖται μετατιθέντες τὴν παρατέλευτον ει δίφθογγον εἰς τὴν ου παρενθέσει τοῦ ν̄ ποιησοῦντι φασὶ καὶ τελεσοῦντι καὶ ἐσσοῦντι. quis credat Heraclidem formas activas ποιησοῦντι τελεσοῦντι (ut de monstruoso illo ἐσσοῦντι taceam) derivasse a medialibus ποιησεῖται τελεσεῖται? fragmentum hoc adeo corruptum et confusum est, ut Heraclidae opinionem vix elicere possimus. summa neglegentia tractavit Eustathius p. 341, 30 fragmentum de accentu vocis σταφυλή quod ex Herennio Philone petivit (frg. 6): quod si egregium Ammonii locum non haberemus, Heraclides quid ea de re iudicaverit ex Eustathii loco perspicere non possemus. mirifica narrat Eust. p. 1907, 49 (frg. 60) ὅτι τῆς ὑστέρας Ἀτθίδος ἐστὶ τὸ ποῖοι· ἡ γὰρ ἀρχαία ἑτεροίαν ἐδίδου

παράληξιν τῇ τοιαύτῃ λέξει, ὡς καὶ Ἡρακλείδης δηλοῖ ἔνθα λέγει τοὺς Ἀττικοὺς τὴν οι δίφθογγον εἰς τὴν ει μεταποιεῖν τὸ δυοῖν λέγοντας δυεῖν καὶ τὸ οἴκοι οἴκει καὶ τὸ ποῖος πεῖος. antiquos Atticos πεῖος οἴκει δυεῖν dixisse prorsus incredibile ac ne Heraclidae quidem credendum est. sed valde dubito num talia docto Heraclidae tribuere liceat. equidem Eustathium errorem commisisse arbitror, cum grammatici verba obiter legisset. πεῖος pro ποῖος quis dixerit unquam nescio. οἴκει pro οἴκοι dixisse Menandrum testatur Herodianus I. 504, 16. δυεῖν non veteris sed recentioris Atthidis esse docet scriptor lexici rhetorici apud Eust. p. 802, 35 τὸ δὲ δυεῖν σπάνιον παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἔστι δ' ὅμως παρὰ Θουκυδίδῃ (I 20)[1] ... λέγει δὲ καὶ ὅτι νεωτέρων τὸ γράφειν δυεῖν· οὐδὲν γὰρ δυϊκὸν εἰς ειν λήγειν φασὶν οἱ ἀναλογικοί (l. ἀναλογητικοί). itaque Heraclidem formas πεῖος οἴκει δυεῖν recentiori Atthidi (i. e. τῇ κοινῇ) tribuisse crediderim: et Eustathius sic potius scribere debebat τῆς ἀρχαίας Ἀτθίδος ἐστὶ τὸ ποῖοι. ἡ γὰρ ὑστέρα κτλ. exempla haec satis demonstrant quam neglegenter Eustathius fontes suos non nusquam tractaverit.

Veniamus nunc ad alteram huius praefationis partem, qua ut erat propositum de studiis arte doctrina Heraclidae nobis dicendum est. quod quam difficile sit, cum reliquias tantum habeamus dissipatas et de suo conexu solutas partimque misere laceratas, facile intellegitur. quid ab eis qui antecesserant grammaticis Heraclides sit mutuatus, quid ipse primus invenerit quosque progressus in arte grammatica fecerit in tanto litterarum defectu omnibus numeris describi ac diiudicari nequit. hoc intellegimus Heraclidem non ita obscurum fuisse hominem neque ultimum locum tenere in clarorum grammaticorum numero, qui ante Herodianum studio et labore plurimum conferrent ad artem grammaticam promovendam ac perficiendam. multos sane errores commisit ac saepe linguae Graecae vim intulit in vocabulis et verborum formis derivandis et explicandis. sed eo crimine veterum grammaticorum nemo

[1]) re vera Thucydidem δυεῖν scripsisse nemo iam credit: ex Eustathii verbis hoc concludendum est iam lexicographi illius temporibus Thucydidis locum vulgari forma δυεῖν fuisse maculatum.

plane absolvendus est: nimirum illis temporibus studia grammatica erant in primordiis necdum grammaticis tot tantisque adiumentis tum uti licuit, quanta et qualia nostri nunc adhibere solent ad grammaticae Graecae rationes explanandas et illustrandas.

Unus Heraclidae liber fuit περὶ καθολικῆς προσῳδίας, quo exemplum ceterorum grammaticorum imitatus est, quorum multos de prosodia scripsisse constat. sed omnes illi aut solam prosodiam Homericam aut aliam partem quandam accentuum doctrinae tractare sibi proposuerant, ut Tyrannio Ptolemaeus Ascalonita et fortasse Nicias Alexio Pamphilus περὶ προσῳδίας Ὁμηρικῆς scripserunt[1]), Trypho περὶ ἀρχαίας ἀναγνώσεως et περὶ Ἀττικῆς προσῳδίας (Velsen Tryph. p. 10. 62). Heraclides primus quantum scimus universam accentuum doctrinam condere suscepit[2]), in quo imitatores habuit Apollonium (περὶ προσῳδιῶν) et Herodianum. quaeritur nunc quam rationem secutus sit in prosodiacis quaestionibus. ut uno verbo rem expediam, Heraclides fuit analogiae sectator. in certamine illo quod Aristarchei et Cratetei de analogia et anomalia pugnabant a partibus Aristarcheorum stetit: analogiam et rationem (λόγον) in lingua dominari, minus valere consuetudinem et usum (συνήθειαν) existimavit. itaque cum principia et elementa linguae Graecae tum singula vocabula et formas ad analogiae normas revocare studuit. „analogiae haec vis est, inquit Quintilianus (I 6, 4), ut id quod dubium est ad aliquid simile, de quo non quaeritur, referat et incerta certis probet.“ ex hoc analogiae studio systemata illa canonum nata sunt quibus similia vocabula a technicis comprehendebantur. quo autem grammatici assidua contemplatione et observatione maiorem totius linguae cognitionem assequebantur, quo plures in communi lingua dissimilitudines inveniebant, eo magis canonum numerus augebatur, ut omnia certis legibus subiungerentur neve ulla maneret inaequalitas. tamen restabant vocabula quae

[1]) Niciam Alexionem Pamphilum περὶ προσῳδίας scripsisse iure inde collegerunt, quod ab Herodiano de rebus prosodiacis saepe laudantur: cf. Lehrs Arist.[2] 28. 29; de Tyrannione et Ptolemaeo constat Suidae et aliorum testimoniis.

[2]) Philoxenus libro περὶ προσῳδιῶν de universa accentuum doctrina an de Homerica prosodia egerit, ex uno testimonio quo memoria eius libri nititur (Nican. A 231) non apparet.

propter dissimilem accentum vel characterem vel declinationem nulli canoni erant subicienda: ea παραλόγως facta esse vel ἡμαρτημένα dixerunt grammatici vel (ut Herodianus) σημειώδη σημειωτέα μονήρη. haec de analogia doctrina maxime valuit in quaestionibus prosodiacis. atque Aristarchus quidem summus auctor et princeps analogeticorum nativo quodam veri falsique sensu caute ac modeste analogiae normam in accentibus vocabulorum constituendis adhibuit (Lehrs Arist.[2] 252), praeter eam multum valere traditionem et usum iudicavit. et ubi analogiam adhibuit, non tam grammaticas rationes (ut grammatici posteriores) secutus est quam significationis et litterarum finalium similitudines (Lehrs l. l. 255 seqq.). discipuli vero plerique eius et Aristarchei posteriores, cum nativo illo sensu carerent et unam in lingua rationem valere putarent, ubique analogias quaerebant, omnia certis regulis adstringere studebant, vocabulorum accentus legibus suis saepe falsis constituebant loquendi usus ratione nulla habita (Steinthal Gesch. d. Sprachw. p. 475 seqq.). Herodianus demum plurimos superiorum errores ex falsa analogia ortos correxit et Aristarchi praecepta redintegravit ac defendere studuit. in Herodiani doctrina prosodiaca traditio (παράδοσις) consuetudo (συνήθεια, χρῆσις) litterarum finalium similitudo (χαρακτὴρ τῆς φωνῆς, συνεκδρομή) non minus valent quam analogia grammatica.

In severissimis illis analogiae defensoribus Heraclides quoque numerandus est. quam acriter et quanto studio analogiam contra usum defenderit optime demonstrat fragmentum illud de accentu vocis σταφυλή (frg. 6). Ptolemaeus Ascalonita hoc loco sine dubio Aristarchum secutus (cf. Lehrs Arist.[2] 266) differentiam ab usu datam probaverat, qua σταφύλη (τὸ τεκτονικὸν ἐργαλεῖον) a voce σταφυλή (ὁ καρπός) distinguebatur. Heraclides acrior analogiae propugnator ἡμαρτημένον dixit oxytonon σταφυλή, quod secundum canonem substantiva in $\overline{\text{υλη}}$ accentum habeant in paenultima. Herodianus vero etsi canonem agnoscit, tamen vocem σταφυλή non subiungit, cum contra paradosin aliquid statuere non facile auderet, sed quam maxime posset traditionem defenderet. similiter Heraclides accentum vocabuli ἀβληχρός tractavit (frg. 7) quod in paradosi fuit oxytonon: putavit ἀβληχρός per $\overline{\alpha}$ privativum ortum esse ex βληχρός, itaque ἄβληχρος scribi voluit προπαροξυτόνως sicut adiec-

tiva omnia ᾱ privativo composita. Herodianus paradosin defendit. tertium exemplum praebet Eust. p. 764, 29 (frg. 18) Ἡρακλείδης δὲ ἀγνοεῖν φησι πολλοὺς ὅτι τὸ λίσσομαι κοινολεκτούμενον Ἀτθίδι διαλέκτῳ γέγονε λίττομαι, παρέσει δὲ τοῦ ἑτέρου τ̄ γεγένηται λίτομαι. spectant haec ni fallor ad Homeri versum Π 47

ἦ γὰρ ἔμελλεν
οἷ αὐτῷ θάνατόν τε κακὸν καὶ κῆρα λιτέσθαι,

ubi veteres de accentu infinitivi λιτέσθαι disceptabant. Ptolemaeus Ascalonita aliique infinitivum praesentis esse itaque προπαροξυτόνως scribendum putabant, alii aoristum esse rati παροξυτόνως. Heraclides, si recte verba eius ad hunc Homeri locum rettuli, λίτεσθαι scribi voluit, cum infinitivum praesentis verbi λίτομαι esse indicaret.[1]) Herodianus etsi cum linguae ratione tum sententiarum conexu praesens λίτεσθαι postulari concessit, tamen etiam hoc loco paradosin sequi maluit quam sic defendit Il. Pros. Π 47: λιτέσθαι ὁ Ἀσκαλωνίτης ἀξιοῖ ὁμοίως τῷ λίσσεσθαι, ἐπεὶ ἐνεστῶτος χρόνου ἀπὸ ὁριστικοῦ τοῦ λίτομαι. εἰσὶ δὲ οἳ παροξύνουσιν ὁμοίως τῷ λαβέσθαι. ἐγὼ δ' ἐπαινῶ τὸν Ἀσκαλωνίτην προπαροξύνοντα ἐπὶ ἐνεστῶτος. τοῦτο γάρ ἐστι καὶ τὸ δηλούμενον, ἔμελλε γὰρ αὐτῷ θάνατον λίσσεσθαι. δοκεῖ δέ μοι ἡ πλείων παράδοσις παροξύνειν οὐκ ἀπιθάνως. ὅνπερ γὰρ τρόπον ἐν ἑτέροις διαλαμβάνων περὶ τοῦ „μεταλλῆσαι καὶ ἔρεσθαι" (γ 69), ἀξιούντων πάντων τὸ ἐρέσθαι ὁμοίως τῷ πυθέσθαι, ἐπειδήπερ μέσος δεύτερος ἀόριστός ἐστιν, ἀπεφηνάμην ὡς ἡ παράδοσις τρίτην ἀπὸ τέλους ἐποίησε τὴν ὀξεῖαν οὐ τῷ σημαινομένῳ πεισθεῖσα ἀλλὰ τῷ χαρακτῆρι τῆς φωνῆς, ἐπεὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀπαρεμφάτων προπαρωξύνετο ὄντα ἐνεστῶτος οἷον φέρεσθαι δέρεσθαι, ἃ εἶχε τὴν ρε συλλαβὴν πρὸ τέλους, τῆς ἀρχούσης συλλαβῆς εἰς τὸ ε̄ ληγούσης — οὕτως καὶ τὸ ἔρεσθαι ἀναδεξάμενον τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα προπαρωξύνετο, οὐ τῷ λόγῳ τοῦ ἀορίστου, τῇ δὲ ὁμοιότητι τῆς φωνῆς —, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου. ὀφείλει γάρ τὸ λιτεσθαι προπαροξύνεσθαι· τοῦτο γὰρ αἰτεῖ καὶ τὸ νοητὸν καὶ ὁ σχηματισμός, παρὰ τὸ λίτομαι. ἀλλ' ἐπεὶ τὰ εἰς σθαι ἀπαρέμφατα τῷ ε̄ παραληγόμενα οὐκ ὄντα ἀπὸ τῶν εἰς μι ἔχοντα ἐν τῇ τρίτῃ ἀπὸ τέλους συλλαβῇ τὸ ῐ συνεσταλμένον, μὴ ἐπι-

[1]) itaque rectius fortasse verba supra allata ad librum περὶ καθολικῆς προσῳδίας erant referenda: sed nolui seiungere a reliquis nec fragmentum dirimere.

φερομένων αὐτῷ μήτε δύο συμφώνων μήτε διπλοῦ, παρωξύνετο, ὥσπερ ἔχει τὸ λιπέσθαι πιθέσθαι ἰδέσθαι ἱκέσθαι, οὕτως καὶ τὸ λιτέσθαι παρώξυνεν ἡ παράδοσις, οὐ τῷ λόγῳ τοῦ ἐνεστῶτος πεισθεῖσα, τῷ δὲ τοῦ χαρακτῆρος. ceterum Herodianus immemor fuit optativi aoristi formae λιτοίμην (ξ 406).

Libro περὶ καθολικῆς προσῳδίας Heraclides maxime eas res tractavit quas nomine προσῳδία veteres complecti solebant, accentus spiritus quantitates syllabarum. ubique id studuit praecipue, ut similia vocabula componeret certisque legibus prosodiacis comprehenderet. ut in fragmento de voce σταφυλή canonem legimus de substantivis in $\overline{\text{υλη}}$ et alias id genus observationes prosodiacas, apud Eust. p. 1724, 34 (frg. 12) canonem de nominibus in $\overline{\text{της}}$ quae a verbis contractis derivantur et cet. quo in genere artis grammaticae plerumque Herodianum cum Heraclide consentire videmus: cf. frg. 12. 13. 14. 15. neque vero Heraclides intra prosodiae fines sese continuit, sed etiam origines formasque genuinas et significationes vocabulorum indagavit et explanavit quorum de accentu erat contentio. ut de origine vocum εἴσω ἐπεί αὔτως in Prosodia Catholica eum disseruisse Apollonii Dyscoli testimonio constat. atque eodem libro de significatione vocum ἀβληχρός et ἀνόπαια et de formatione vocabuli ἅπας disseruisse putandus est (agitur enim proprie in ἀβληχρός et ἀνόπαια de accentu, in ἅπας de quantitate: cf. Apoll. de adv. 159, 7 Schneid.). neque eum verborum differentias non respexisse Ammonii sive Herennii Philonis loci (s. v. νῦν et ἱκέσθαι) demonstrant, quos Prosodiae Catholicae iure assignasse nobis videmur. sed in ea re quid praestiterit dici nequit: distinctiones quas statuit inter νῦν et νυνί et inter ἱκέσθαι et ἀφικέσθαι satis temere sunt excogitatae.

De arte et doctrina quam libro περὶ δυσκλίτων ῥημάτων tradidit Heraclides, cum eius libri fragmenta multo plura et copiosiora aetatem tulerint, melius nobis iudicare licet quam de Prosodia Catholica, ex qua, si unum de voce σταφυλή fragmentum exemeris, misella frusta servata sunt. Heraclides libro περὶ δυσκλίτων ῥημάτων de formatione et declinatione eorum verborum recte explicanda et constituenda disputavit quae contra analogiam nec secundum leges communes facta esse videbantur. ante eum similia tractaverunt Trypho et Philoxenus, quorum ille cum alia tum

περὶ ῥημάτων ἀναλογίας βαρυτόνων scripsit, hic suam de verborum formatione doctrinam exposuit libro quem scripsit περὶ μονοσυλλάβων ῥημάτων. de verbis in μι (περὶ τῶν εἰς μι ληγόντων ῥημάτων), quae pars fuit libri Heraclidei, Demetrius Ixion[1]) et Philoxenus scripserunt. e grammaticis Heraclide posterioribus Apollonius Dyscolus et in universum περὶ ῥημάτων scripsit et peculiariter περὶ τῶν εἰς μι ληγόντων ῥημάτων παραγώγων; Herodianus quae hoc libro Heraclides exposuit cum aliis libris (ut περὶ κλίσεως ῥημάτων, περὶ τῶν εἰς μι, περὶ μονήρους λέξεως) tum multa in eo libro tractavit quem περὶ παθῶν inscripsit. sed ex his tam multis litterarum monumentis praeter Herodiani doctrinae fragmenta nihil fere reliquum est, ut Heraclidae artem cum unius Herodiani reliquiis comparare liceat.

Ut in Prosodia Catholica ita etiam hoc libro Heraclides analogiae rationem secutus est ac maxime id egit, ut singula verba et singulas verborum formas ad aequalitatis normam redigeret, anomalias quantum posset omnes explicaret vel excusaret. idem iam superiores conati erant grammatici. atque cum omnes verborum formas et varias illas in declinando mutationes ex analogiae ratione explicari non posse intellegerent, doctrinam illam παθῶν s. affectionum invenerunt, qua genuinas verborum formas certis affectionibus corruptas esse dicebant ac verborum difficilium primigenia (πρωτότυπα) statuebant vel etiam fingebant, quibus analogia restitueretur. satis notum est quanta licentia et libidine in hac περὶ παθῶν doctrina grammatici antiqui sint versati, cum certis normis non constitutis suo quisque arbitrio varia παθῶν genera adhibuerit. ut Varro de l. l. VI 1 diserte dicit „omneis verba ex verbis ita declinari scribunt, ut verba litteras alia adsumant alia omittant alia commutent“. nempe vocabula et verborum formas ita explicabant et ad analogiae normam revocabant, ut ab etymis deflexa esse dicerent aut adiectione (πλεονασμῷ, προσόδῳ, προσθέσει, ἐπενθέσει, παρενθέσει) aut defectu (ἐλλείψει, ἐνδείᾳ, ἀποβολῇ, ἐξαιρέσει, παρέσει, ἀποκοπῇ) aut contractione (συναιρέσει, κράσει, συναλοιφῇ, συγκοπῇ) aut distractione (διαιρέσει, διαλύσει, τμήσει) aut

---

[1]) hunc in contrariam partem de anomalia verborum in μι scripsisse veri simile est.

permutatione (τροπῇ, μεταθέσει, μεταβολῇ, ἐκτάσει, συστολῇ) aut transmutatione litterarum (ὑπερθέσει, ὑπερβιβασμῷ). atque in hac affectionum doctrina summi momenti fuit dialectorum Graecarum pervestigatio: nam formarum ope quas in dialectis exstare videbant πάθη vulgarium vocabulorum et primigenias eorum formas demonstrabant. itaque canon et analogia vel opponuntur quasi dialectis et consuetudini (cf. schol. Dion. Thrac. p. 678 Bekk.). ex superioribus grammaticis in dialectis Graecis perscrutandis operam collocasse earumque proprietates ad anomalias linguae vulgaris explicandas adhibuisse maxime videtur Trypho, quem in his studiis diligentissime versatum esse testantur librorum indices quos scripsit a Suida traditi: περὶ πλεονασμοῦ τοῦ ἐν τῇ Αἰολίδι διαλέκτῳ βιβλία ζ', περὶ τῶν παρ' Ὁμήρῳ διαλέκτων καὶ Σιμωνίδῃ καὶ Πινδάρῳ καὶ Ἀλκμᾶνι καὶ τοῖς ἄλλοις λυρικοῖς, περὶ τῆς Ἑλλήνων διαλέκτου καὶ Ἀργείων καὶ Ἱμεραίων καὶ Ῥηγίνων καὶ Δωριέων καὶ Συρακουσίων. deinde Philoxenum dialectis Graecis operam dedisse scripta eius docent περὶ τῆς τῶν Συρακουσίων διαλέκτου, περὶ τῆς τῶν Λακώνων διαλέκτου, περὶ τῆς Ἰάδος διαλέκτου. his libris, cum praeter titulos eorum nihil fere supersit, quid Heraclides debuerit etsi perspicere non iam possumus, tamen eos ab Heraclide in usum vocatos esse facile quis coniciat. videtur enim Heraclides non ipse omnes dialectos Graecas perscrutatus esse, sed quae apud Tryphonem Philoxenum alios de dialectorum proprietatibus quibusdam adnotata invenerat adhibuisse ad formas verborum explanandas. atque hoc in primis factum est in multis Homeri vocabulis derivandis, si quidem poetae sermo antiquis grammaticis ex omnibus linguae Graecae dialectis mixtus videbatur, tum etiam in singulis linguae vulgaris formis anomalis. quae ratio formas difficiliores et linguae vulgaris et sermonis Homerici ex variis dialectis repetendi et explicandi satis diu valuit. ne Apollonius quidem ab ea discessit. et Herodianus quamvis multos grammaticorum de vocabulis Homericis errores corrigeret, tamen ipse in eis praesertim libris quos περὶ παθῶν et περὶ μονήρους λέξεως scripsit e dialectorum usu multas formas explicuit ac derivavit.

Iam universa ratio quam in arte sua grammatica secutus sit Heraclides quaque πάθη illa et dialectorum varietates adhibuerit ut melius cognoscatur, exempla quaedam ex fragmentis prolata

tractare et cum Herodiani potissimum reliquiis comparare liceat. vocem κέλευθος a verbo ἐλεύθω derivavit et pleonasmo litterae $\bar{\kappa}$ ex ἔλευθος ortam putavit, simili ratione Καυλωνία ex Αὐλωνία et χανθήλια ex ἀνθήλια (frg. 56). de nomine Καυλωνία Herodianum idem sensisse tradit Et. Mg. 494, 9. et urbem ab aliis Αὐλωνίαν ab aliis Καυλωνίαν nuncupari ut Heraclides testem affert Characem ita Stephanus Byzantius Hecataeum: Καυλωνία· πόλις Ἰταλίας, ἣν Αὐλωνίαν Ἑκαταῖος καλεῖ διὰ τὸ μέσην αὐλῶνος εἶναι. vocem κέλευθος ab ἐλεύθω derivant etiam Ep. Cr. A. P. III 360, 7 Et. Mg. 502, 21: utrum vero ex Heraclide an ex Herodiano hauserint non liquet. in multis verbis pleonasmum litterae $\bar{\nu}$ statuit eumque dialecti Doricae proprium vocavit, ut in δύνω θύνω ἐλαύνω δάκνω ἐρευνῶ et omnibus ni fallor verbis in $\overline{\nu\upsilon\mu\iota}$ (cf. frg. 20. 21. 22. 23). de verbis certe barytonis δύνω θύνω ἐλαύνω et contractis in $\overline{\nu\omega}$ eandem fuisse Herodiani sententiam testimonio constat Eustathii p. 562, 43 τὸ δὲ δαμνᾶν πλεονασμὸν ἔχει τοῦ $\bar{\nu}$ Δώριον, ὁποῖος γίνεται καθ' Ἡρωδιανὸν καὶ ἐν τῷ ἐλαύω ἐλαύνω δύω δύνω καὶ τοῖς ὁμοίοις. verba ἀνύτω et ἀρύτω Heraclides praeter analogiam et contra canonem formata dixit, quod cetera verba in $\overline{\tau\omega}$ exeuntia essent perispomena. anomaliam ita explicavit, ut ex ἀνύω et ἀρύω per pleonasmum litterae $\bar{\tau}$ orta diceret, quem pleonasmum Cypriorum et Atticorum dialectis assignavit: tum eundem pleonasmum statuit non modo in πτόλις πτόλεμος sed etiam in νυκτός ἄνακτος. vides quam non similia uni regulae subiungere studeat. de Cypriorum dialecto cogitavit propter πτόλις πτόλεμος formas a Cypriis quoque usurpatas (cf. tit. Idal. ap. M. Schmidt, Sammlung kypr. Inschr.), Atticae dialecti proprium hunc litterae $\bar{\tau}$ usum dixisse videtur propter ἀνύτω et ἀρύτω formas ab Atticis praecipue adhibitas. Herodianus eundem canonem quem de verbis in $\overline{\tau\omega}$ Heraclides statuit ipse agnoscit ab eoque cum alia verba tum ἀνύτω et ἀρύτω eximit ut ex ἀνύω ἀρύω orta: idem litteram $\bar{\tau}$ in ἄνακτος νυκτός γάλακτος non genuinam esse putavit. sed non Cypriis et Atticis hunc pleonasmum tribuit; in πτόλις πτόλεμος litteram $\bar{\tau}$ ἔθει ποιητικῷ additam existimavit (Herod. II 292, 22). talia exempla non pauca exstant ubi verba plane dissimilia uno canone comprehenduntur et propter speciem quandam similitudinis ad eandem dialectum referuntur. formam μέντον qua in vulgari sermone

quidam pro μέντοι utebantur ad Argivorum et Cretensium dialectum Heraclides rettulit, quod Argivi et Cretenses τιθένς pro τιθείς et ἐνς pro εἷς dicebant (frg. 16): eadem ratione verbum σπένδω quod ex σπείδω ortum putavit vocemque αἰέν eisdem dialectis assignavit. vicissim εἰνάνυχες Siculorum dialecto tribuit, quia Siculi ἔνδοι pro ἔνδον dicebant. ex eadem dialecto formas Homericas πέπληγον ἐκλέλαθον sim. repetivit, quod Siculi a perfectis quibusdam verba praesentia formabant (frg. 32): qua in re consensum tulit Herodiani, cum Aristonicus, quem Heraclides ipse laudat, recte illas cum Ionicis formis κεκάμω[1]) λελάβω comparasset. in forma πέπονθα quod a verbo πονῶ derivavit eundem pleonasmum litterae θ statuit[2]) atque in vocabulis διχθά μαλθακός χθαμαλός χθών ὄχθη ἄχθος (frg. 34).

Sed haec quidem leviora videantur, si cum aliis Heraclidae praeceptis conferantur, ubi miras ac paene incredibiles affectiones constitutas videmus. in multis verborum formis plura πάθη inesse docuit ac singulas mutationes non nunquam ad diversas dialectos revocavit, ut ad unam formam explicandam saepe varia παθῶν genera et plures dialectos adhiberet. verbum πέσσω ex altera verbi forma πέπτω ππ mutato in σσ ortum putavit; eadem ratione ἐνίσσω ab ἐνίπτω et ὄσσομαι ab ὄπτω derivavit, mutationem Aeolicam nuncupavit (frg. 17). quorum ad similitudinem mirabili quodam modo verbum λεύσσω derivavit a βλέπω: e verbo enim ἀβλεπτῶ novam verbi βλέπω formam finxit βλέπτω, hinc apud Aeoles fieri dixit βλέσσω, tum ἀποβολῇ τοῦ β λέσσω, denique πλεονασμῷ τοῦ υ λεύσσω. formationem verbi ἐλαύνω e tribus dialectis repetivit: Boeotium esse verbum ἐλάω, hinc Aeolico pleonasmo τοῦ υ fieri ἐλαύω et Dorico pleonasmo τοῦ ν ἐλαύνω (frg. 20). similiter verbum ἐρευνῶ explicavit: ex ἐρέω verbo Homerico s. Ionico apud Aeoles factum esse ἐρεύω, tum Dorico pleonasmo τοῦ ν ἐρευνῶ (frg. 21). ex Ionum et Boeotiorum dialectis verbum ὀρούω repetiit: Ionicae dialecti proprium esse usum amplificandi verba barytona et perispo-

[1]) cf. Ariston. A 168. H 5. P 658. ἐπέπληγον pro plusquamperfecto accipere vult Curtius Verb. II 24.

[2]) de littera θ in πέπονθα similiter iudicat Curtius Etym.[5] 272. Verb. I 273. 282.

mena adiecta vocali ῡ, itaque ex ὄρω Ionice fieri ὀρύω, apud Boeotios vero vocali ῡ saepe adiungi vocalem ō, itaque ex ὀρύω fieri ὀρούω (frg. 24). formam Homericam εἰλήλουθμεν vel ad quattuor dialectos revocavit: ἐλήλυθα esse perfectum Atticum, Boeotios hinc facere ἐλήλουθα, Iones εἰλήλουθα, denique ex εἰληλούθαμεν per syncopen Aeolicam ortum esse εἰλήλουθμεν (frg. 31). sed causam cur syncopen dixerit Aeolicam non docuit. πάθη λέξεων quam late patere existimaverit Heraclides luculentissime declarat disputatio de origine verbi ἔρρω (frg. 19). quod cum primigenium esse negaret, quia nullum aliud verbum in ρρω exstabat in vulgari sermone, ἔρρω Aeolicum esse sibi persuasit e vulgari verbo εἴρω ortum atque hoc a verbo φθείρω ita derivavit, ut litterae initiales φθ per procopen exciderint. quam sententiam cum eo defendit, quod Aristarchus ἔρρειν apud Homerum interpretatus sit μετὰ φθορᾶς ἀπιέναι, tum defectus eius litterarum initialium vel duarum exempla multa congessit partim sane inepta ut εὐράξ, quod ex πλευράξ ortum putavit, ἄλη ἀλᾶσθαι, quae ex πλάνη πλανᾶσθαι derivavit. atque ad tantam perversitatem processit, ut ab eodem verbo φθείρω falsis analogiis usus verba αἴρω et ῥαίω derivaret. iure hanc tam perversam artem etymologicam castigavit Herodianus π. μον. λέξ. II 948, 30 ἔρρω . . . εἴπερ οὖν Αἰολικόν, ζητητέον τί αὐτοῦ ἦν κοινόν. οὐ γὰρ αὐτὸ τὸ φθείρω, ὡς οἴονταί τινες.

Multa fragmenta Heraclidea in formis verborum in μι tractandis versantur. magnopere dolendum est quod Eustathius plerumque adnotamenta exhibet abrupta et lacerata et adeo non perspicua, ut veram et integram Heraclidae sententiam multis locis intellegere sit difficillimum. Heraclides verba in μι (exceptis illis in υμι)[1]) a verbis contractis derivavit, ut εἰμί ab ὦ, ἄημι ab ἀῶ, φημί a φῶ, τίθημι a τιθῶ, ἵστημι ab ἱστῶ, δίδωμι a διδῶ. atque cum multa verba quae in communi lingua perispomena erant in Aeolica

[1]) verba in υμι veteres grammatici a sexta classe τῶν βαρυτόνων ῥημάτων derivabant (ut δείκνυμι a δεικνύω). quo modo Heraclides ea explicaverit e frg. 22 apparet: verbi ἄγνυμαι prototypon dixit ἄγω, ex ἄγω Ionico pleonasmo τοῦ ῡ factum esse ἀγύω, hinc Dorico pleonasmo τοῦ ν̄ ἀγύνω, tum transmutatione (ὑπερβιβασμῷ) ἀγνύω et ἄγνυμι ἄγνυμαι. item δέχω — δεχύω — δεχύνω — δεχνύω δέχνυμαι et ὄρω — ὀρύω — ὀρύνω — ὀρνύω ὄρνυμι.

dialecto in μι exire videret et νοῶ φιλῶ γελῶ δοκιμῶ apud Aeoles dici νόημι φίλημι γέλαιμι δοκίμωμι, universam coniugationem in μι ex Aeolica dialecto ille repetivit. atque in derivandis quidem verbis in μι a verbis contractis antecessores habuit[1]). iam Tryphonem eandem sententiam habuisse nescio an concludi possit ex Epim. Cram. I 101, 27 γνώτην· ῥήματος β' ἀόριστος· τὸ θέμα ἄδηλον. οὐ γὰρ εὑρέθη ἐπὶ τρίτης συζυγίας, εἰ μὴ τὸ δίδωμι, τὰ δ' ἄλλα καθ' ὑπόστασιν λαμβάνομεν, ἅλωμι βίωμι τίτρωμί τε καὶ γίγνωμι, ὡς ἀπὸ τοῦ γνῶ γνῶμι γίγνωμι, ὡς τίτρωμι καὶ τίτρημι (καὶ γὰρ καὶ πρώτης καὶ τρίτης λέγεται). οὕτω Φιλόξενος καὶ Τρύφων (Velsen Tryph. p. 56. Herod. II 826, 10). de Philoxeno nemo dubitabit, quippe qui omnium verborum ac vel nominum prototypa esse verba monosyllaba in ω circumflexo notata sibi persuasisset (Kleist de Philox. p. 43. 48)[2]). nec posteriores grammatici eam sententiam reiecerunt, Apollonius Herodianus et Byzantini. ad Aeolicam autem dialectum num quis ante Heraclidem totam coniugationem in μι rettulerit ignoramus. diserte de nullo alio traditur. tamen praefracte non affirmaverim[3]) Heraclidem primum eius sententiae fuisse auctorem. fortasse eadem fuit Tryphonis et Philoxeni sententia; et Tyrannio nescio an B 350 φῆμι circumflexo notari voluerit (frg. 39), quod coniugationem in μι Aeolicam esse putavit[4]). Herodianus autem illam sententiam refutare studuit, cuius doctrinam

---

[1]) antiquissimus huius opinionis auctor esset Dionysius Thrax, si eius grammaticae paragraphum duodevicesimam genuinam esse constaret: sed cf. Steinthal G. d. Spr. p. 658. 685.

[2]) quatenus Heraclides Philoxeni de verbis monosyllabis coniecturam probaverit nunc definiri nequit. quin cognita illi fuerit non dubitandum est: a βῶ derivavit βάζω, a φῶ φάζω (inde φάσις) φράζω φημί φάσκω πιφαύσκω (frg. 26) perinde ac Philoxenus. sed ut nemo grammaticorum sic ne Heraclides quidem Philoxeni doctrinam universam probaverit.

[3]) ut fecit Wackernagel de pathol. p. 19, qui Philoxenum Heraclide posteriorem esse falso putat.

[4]) Tyrannionem secutus esse Telephus Pergamenus videtur, cum verbum φημί encliticum esse negaret (teste Charace ap. Bekk. A. G. 1152). de scriptura φῆμι aliter iudicant Lehrs Qu. ep. p. 126, Bekker Hom. Bl. I 87.

paucis refert Theodos. Bekk. A. G. 1045, 6 τινὲς ἐνόμισαν τὰ εἰς μι πάντα τῆς Αἰολίδος εἶναι διαλέκτου· πολλὴ γάρ ἐστι παρ' αὐτοῖς ἡ εἰς μι κατάληξις, γέλαιμι γὰρ καὶ ἀσυνέτημί φασιν. ἀλλ' ἐλέγχοντο ἐκ πολλῶν, μάλιστα ἐξ αὐτῆς τῆς κλίσεως· ἐκεῖνοι γὰρ ὁμοίως τοῖς εἰς ω καὶ τὰ εἰς μι κλίνουσι γέλαιμι γέλαις γέλαι λέγοντες, ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἀλλὰ τὸ τρίτον εἰς σι, fusius exponit Choerob. Dict. 842, 23 (Herod. II 825, 3).

Atque haec quidem Heraclidae sententia fuit de universa origine verborum in μι. sed in singulis formis quas statuit affectiones et anomalias, cum omnes ad Aeolismum revocari non posse intellexisset, aliam ex alia Graecae linguae dialecto repetivit. diphthongum ει in verbo εἰμί e Boeotiorum dialecto in communem linguam transisse docuit. pleonasmum litterae σ quem in formis ἐστί ἐσμέν ἐστέ indagasse sibi visus est Doricum nuncupavit. quod cur fecerit non magis scimus quam cur formas incohativas in σκε Doricas dixerit. atque hoc loco ratio quaedam memoranda videtur qua in dialectis adhibendis Heraclides frequenter usus est: ad formarum quarundam similitudinem aliorum verborum formas finxit, quae nunquam exstabant, et eidem dialecto assignavit ac vel ex unius verbi similitudine novas formas expressit, ut de eius formatione canonem statueret neve illud sine analogia esset. quod apud Ibycum poetam formae quaedam in ησι legebantur, quas indicativi formas esse putavit, in Rheginorum dialecto tertiam personam singularis indicativi verborum περισπωμένων τῆς πρώτης συζυγίας et βαρυτόνων non in ει exire sed in ησι ex Ibyci locis colligere posse sibi visus est, Rheginos igitur dicere νόησι λέγησι φέρησι pro νοεῖ λέγει φέρει. atque hunc Rheginorum usum iam Homero cognitum fuisse contendit, cum E 6 παμφαίνησι scriberet (frg. 41). ex solo Ibyci poetae usu male intellecto Heraclidem hanc de Rheginorum dialecto sententiam sibi finxisse luce clarius est[1]). quae quam falsa sit vel inde apparet, quod nulla Dorica gens tertiam per-

---

[1]) valde mecum omnes miraturos esse arbitror, quod Heraclidem secutus est novissimus scriptor historiae litterarum Graecarum C. Sittl (I 313): „Ibykos giebt nämlich — ich denke, nach rheginischer Sitte — der 3. Pers. des Sing. der Verba auf έω im Praesens die Endung ησι statt ει."

sonam singularis in σι formavit sed omnes Dorienses formas in τι habebant (Ahrens Dial. II 301). ad normam verborum in ημι quibus Aeoles usi sunt pro verbis contractis primae coniugationis (φίλημι-φιλῶ) a verbo ὦ, quod prototypon verbi εἰμί existimavit, Aeolicam formam ἠμί derivavit ex eaque formam εἰμί Boeotiorum dialecto ortam esse docuit (frg. 39). sed idem rursus, cum veram verbi εἰμί formam Aeolicam ἔμμι esse haud ignoraret, hinc aliorum verborum formas similes finxit πόθεμμι φίλεμμι, quae omnino non exstabant, et canonem falsissimum statuit: Αἰολεῖς τὸ προηγούμενον η τοῦ μ εἰς ε μετατιθέντες διπλοῦσι τὸ μ (frg. 48). optativum εἴην ab Aeolico participio εἴς derivavit, quod Aeoles φίλεις (pro φιλῶν) et φιλείην (pro φιλοίην) dicerent: hac analogia usus Aeolicum verbi οἶδα participium εἴδεις finxit, unde optativus εἰδείην ortus esset (frg. 47).

Fragmenta quae in explicandis verbis in μι versantur pleraque pertinent ad singulas verbi εἰμί formas, ut totam fere doctrinam de formatione et declinatione verbi substantivi componere possimus. prototypon esse putavit verbum perispomenon ὦ. primae personae singularis indicativi praesentis formam vulgarem εἰμί contra analogiam formatam esse docuit, cum praeter εἰμί (et εἶμι) nullum verbum in μι a verbo contracto primae coniugationis derivatum diphthongum habeat in paenultima. quomodo anomaliam explicuerit iam vidimus: nempe forma Aeolica debebat esse ἠμί (proprie ἦμι), hinc Boeotiorum dialecto factum est εἰμί, si quidem Boeotii τίθειμι τάρβειμι sim. dicebant[1]). secundae personae formam rectam dicit Heraclides Homericam εἴς ut ab εἰμί rite deflexam, formam εἶ (qua de nihil tradit Eustathius) videtur ἡμαρτημένην iudicasse. tertia persona singularis debebat esse εἰσί, itaque huius formae pluralem usum vulgarem vitiosum dicit Heraclides et quasi Boeotium, cum in ea dialecto formae singulares passim pro pluralibus usurpentur. tum

---

[1]) similiter Herodianus perfecti formam τέθεικα Boeotiorum dialecto ex τέθηκα ortam putasse videtur: cf. Choerob. Dict. 870, 6 (Herod. II 362, 15). Theod. Bekk. A. G. 1046. Eust. p. 1442, 51 ὁ δὲ τοιοῦτος λόγος τοῦ 'Ηρακλείδου βοηθεῖ καὶ τοῖς παραδιδοῦσι Βοιώτιον εἶναι τὸ τέθεικα καὶ τέθειμαι καὶ τεθεῖσθαι καὶ τεθειμένος καὶ τὰ κατ' αὐτά. sed τέθειμαι ex τέθεμαι pleonasmo τοῦ ι ortum dicit et Boeotium esse negat Choerob. 883, 24.

formam ἐστί e Dorica dialecto repetiise videtur (frg. 39), formas plurales ἐσμέν ἐστέ pleonasmo Dorico litterae σ ex ἐμέν ἐτέ derivasse eum iam diximus. e coniunctivi forma (de qua Eustathius ex Heraclide nihil protulit) verbum illud prototypon ὦ Heraclides sumpsisse facile putandus est. atque ab hac primigenia forma verbi substantivi derivavit participium ὤν quod rectius scribendum esse ὦν censuit: alteram formam ἐών distractione ortam ex ὦν et proprie ἔων scribendam putavit, itaque propter accentum formam ἐών vitiosam dixit (frg. 45). a participio derivavit et tertiam singularis imperativi et optativum. at imperativi forma ἔστω a participio ἐών derivari non potest: nam secundum canonem ut ἐλθέτω ab ἐλθών sic ab ἐών deflectit forma ἐέτω, hinc derivat Heraclides formam ἤτω ut Dorica contractione ortam eamque propter similitudinem formarum severioris Doridis φιλήτω νοήτω falso Doricam appellat. ἔστω praeter analogiam formatum dicit: nam si quis formam esse activam existimet, litteram σ adversus regulam esse adiectam; sive formam passivam putet, litteram τ non esse legitimam. de origine formae ἔστω Heraclides aliorum varias sententias exponit ac partim refellit. quomodo ipse formam explicuerit non satis perspicue tradit Eustathius (frg. 46). videtur eam aut per pleonasmum litterae σ (ut ἐσμέν ἐστέ ex ἐμέν ἐτέ) ex ἔτω quod ab Aeolico participio εἴς derivavit aut per syncopen ex ἐσάτω (aor.) ortam iudicasse. tertia persona optativi a participio ἐών derivata secundum canonem debebat esse ἔοι ut ἔλθοι ab ἐλθών aut ab ὤν (i. e. ὦν ex Heraclidae sententia) οἴη ut φιλοίη a φιλῶν. at in communi lingua erat εἴη. itaque cum Aeoles pro φιλῶν dicerent φίλεις et φιλείην pro φιλοίην, optativum εἴην Aeolice formatum esse contendit ex Aeolico participio verbi substantivi εἴς ἔντος (frg. 47). — multa disputavit Heraclides de praeteriti verbi substantivi formis ἦν ἔον ἔα ἤμην. derivavit imperfectum a participio praesenti et aoristum secundum indicativi ab aoristo participio. itaque ut a λαβών λαβόντος declinetur ἔλαβον, a φαγών ἔφαγον, sic analogiae ratione a participio ἐών ἐόντος deflectere imperfectum ἔον dialecto Ionica, qua augmentum saepe omittatur, et ἦον in communi lingua. ab ἦον declinavit formas Homericas ἦες ἦε et ex ἦον defectu litterae ν ortum putavit vulgare imperfectum ἦν itemque ex ἦεν tertiam personam ἦν. formam ἔα falsa analogia

usus vitiosam esse docuit atque Asianis et Graecis in Cilicia habitantibus assignavit, qui quidem formis ἔλαβα ἔφαγα sim. uterentur pro ἔλαβον ἔφαγον (frg. 50). sed in his non acquievit: alia ratione usus eandem imperfecti ἦν formam ad Aeolicam dialectum revocavit. ut a φιλῶ οἰκῶ in communi lingua declinetur imperfectum ἐφίλουν ᾤκουν, sic ab ὦ declinari imperfectum οὖν εἷς εἶ: et cum Aeoles pro ἐφίλουν ἐφίλεις ἐφίλει dicerent ἐφίλην ἐφίλης ἐφίλη, eadem ratione ex οὖν εἷς εἶ in dialecto Aeolica fieri ἦν ἧς ἧ(ν); ac similiter in medio ut formae ἐκαλούμην ἐνοούμην in Aeolica dialecto fiant ἐκαλήμην ἐνοήμην, sic ab ὦ derivatum οὔμην Aeolice fieri ἤμην (frg. 49). de forma ἤμην etiam alteram statuit opinionem qua e medio quodam ἐμαί verbi εἰμί sit illa derivata (frg. 53). sed iam nimis diu in his grammatici erroribus moratus esse mihi videor; quale ingenium fuerit Heraclidae exempla satis declarant.

Sed quamvis multos ac mirabiles errores ipse committeret, tamen aliorum errores non paucos correxit falsasque opiniones recto iudicio refutavit. nec omnino desunt egregia doctae artis grammaticae documenta in Heraclidae reliquiis. bonam eruditionem produnt quae de Atticis plusquamperfecti formis in η̄ tradidit (frg. 36), de optativi apud Atticos scriptores formis contractis in -εῖμεν -εῖτε εῖεν (frg. 47), de augmento ει̅ verborum quae ab ἑ aspirato incipiunt (frg. 54), de vocum νηός πηός λαός apud Homerum usu (frg. 58) et cet. acriter impugnavit eos scriptores qui formas in εαντα̅ι̅ (pro εαται̅) adhiberent et grammaticos qui formarum in εαται̅ usum singularem (pro plurali) Homero obtrudere vellent (frg. 38). satis memorabile hoc in genere frg. 46, ubi miras quasdam de imperativi tertia singulari opiniones refellit: in ἔστω non nulli syncopen ita statuerant, ut si aoristum tempus significet, ex ἐσάτω, si futurum, ex ἐσέτω factum accipiatur. hoc posterius fieri non posse iure Heraclides docuit, quod imperativi futuri non exstarent: „ποιησέτω γὰρ ἢ νυξέτω οὐδεὶς λέγει“. versu Homerico φ 195 ποῖοί κ' εἶτ' Ὀδυσῆι ἀμυνέμεν indocti quidam εἰτέ formam indicativi statuerant secundum analogiam primae pluralis εἰμέν ab Homero adhibitae: quam opinionem fere incredibilem Heraclides iure illusit, quod nescirent illi vocem κε non cum indicativo praesenti coniungi sed tantum cum subiunctivo et optativo (frg. 47).

